

Paul John Jensen.

Povl Johannes Jensen

3. maj 1911 – 26. maj 1985

Af Johnny Christensen og Jens Erik Skydsgaard

Den 26. maj 1985 døde professor dr. phil. Povl Johannes Jensen i sit hjem på Ellekærgård ved Fåborg. Han var da meget nær fuldendelsen af sit sidste store videnskabelige arbejde, bidraget om den klassiske filologi til *Københavns Universitet 1479-1979*, jubilæumsskriftet, som han var medredaktør af til sin død. Arbejdet var så langt fremme at det efter et gennemsyn nu kan befordres i trykken, og hermed er et langt og omfattende videnskabeligt virke afsluttet.

Povl Johs. Jensen, som han skrev sig, var født 3. maj 1911 i Odense, som eneste søn af overlærer, senere forstander for Odense købmandsskole, Rasmus Jensen og hustru Christiane, f. Jørgensen. Han dimitteredes fra Odense katedralskole i 1929, og drog herefter til København for at studere klassisk filologi under professorerne William Norvin og Carsten Høeg. Embedseksamen bestod han i 1935 med latin som hovedfag og græsk som bifag, og fjøede i 1938 engelsk til som tillægssag. I 1936 modtog han Københavns universitets guldmedalje for afhandlingen »Anvendelsen af de såkaldte sammensatte Tider i Passiv«. Som ung kandidat boede han som alumne på Ehlers Kollegium (1937-40), og det fortælles at han allerede dengang gik for at være meget lærd, samtidig med at han dog ivrigt gik op i kollegielivet.

I 1937 blev han medarbejder ved Det Britiske Akademis *Corpus Platonicum Medii Aevi* for i samarbejde med dr. Claes Blum at besørge en tekstkritisk udgave af Calcidius' latinske oversættelse af og kommentar til Platons dialog Timæus, et arbejde der førte til en mønstergyldig publikation i 1962 (sammen med J. H. Waszink), 2. udg. 1975. Dette værk fra 4. årh. e. Kr. var en af de vigtigste kilder til middelalderens forståelse af Platonismen. Arbejdet gav anledning til håndskriftrejser og studier i europæiske biblioteker. Samtidig hermed oversatte han Platons Timæus til dansk, hvor den udkom i den samlede Platonoversættelses bd. VIII, 1940. Mens interessen for dette måske sværeste værk af Platon sikkert skyldtes inspiration fra William Norvin, var den sprogvindenskabelige fordybelse i latinen formentlig initieret af Carsten Høegs øvelser over

latinsk syntaks. Allerede i 1941 kunne Povl Johs. Jensen forsvare sin disputats, *Det latinske Perfektumsystem, Studier i Kategorierne Modus og Tempus i Ciceros Sprog*. Det er forbløffende at konstatere, at en ung mand, næppe fyldt tredive år, var i stand til både at dyrke latinsk sprogvidenskab og græsk filosofi, ikke mindst når man ser på det tekstudvalg som udgjorde basis for prisopgaven og disputatsen. I det første arbejde inddrages såvel Plautus som Cicero, Tacitus og den senantikke veterinærforfatter Chirons værk *Mulomedicina*, mens disputatsen, som undertitlen viser, koncentrerer sig om Ciceros sprog, men med et væsentlig andet tekstmateriale. Kun skriftet *de Finibus* går igen i de to afhandlinger. Disputatsen vidner på én gang om forfatterens dybtgående kendskab til den videnskabshistoriske tradition, og om hans evne til at tolke vanskelige steder fra grunden af, ved hjælp af sin usvigelige sprogforfølelse. Han er i nogen grad bundet af den tidlige strukturalismes ønske om at tildele hver form én generel betydning, men har samtidig blik for kontekstens afsløring af at variationer inden for formernes semantiske spillerum ofte svækker én-betydningsdogmet. I virkeligheden får vi adskillige afgørende resultater: *Futurum exactum* viser sig ikke altid at være før-tidig, men har ofte aoristisk betydning; de enkelte verbers egen aktionsart, konklusiv eller non-konklusiv, ses at spille sammen med tempus og aspekt i et system, som bliver klart eksemplificeret. Systemets enkelte dele samles kun antydningvis til en helhed; denne opgave er imidlertid ikke løst endnu, og afhandlingen står stadig som en af de lødigste inden for sit felt.

Kort før indleveringen af disputatsen ægtede Povl Johs. Jensen Jytte Linvald, datter af rigsantikvar Axel Linvald og frue Adda, født Hannover Cohen. Det var nok William Norvins død i embede i 1940, der tilskyndte Povl Johs. Jensen til at afslutte disputatsen så hurtigt. Det blev dog Hartvig Frisch der i 1941 afløst Norvin, og i stedet knyttedes Povl Johs. Jensen til Det kongelige Bibliotek som bibliotekar 1942 til 1949, hvor han efterfulgte Hartvig Frisch, der nu helligede sig politik. På Det kongelige Bibliotek, der endnu dengang var en udklækningsanstalt for professorer, trivedes Povl Johs. Jensen som fisken i vandet. Han elskede den nære omgang med bøgerne, og hjalp med stor venlighed kolleger der ikke var så velbevandrede i bibliotekets skatte som han selv. Han uddybede sine lærdomshistoriske interesser og nåede en høj grad af fortrolighed med den lærdomshistoriske tradition. Et smukt resultat heraf er artiklen *Moldenhawers Katalog* (fra 1960, eng. udg. 1973). Da han blev professor i 1949, kan man dog vist sige at han kom hjem, til universitetet på Frue Plads, som han elskede. Han beklædte embedet som professor i klassisk filologi

til 1978, men havde orlov fra København fra 1973-78, hvor han varetog professoratet i samme fag ved Odense Universitet, mens den derværende professor dr. Søren Skovgaard Jensen var direktør for Det Danske Institut for Videnskab og Kunst i Rom. I 1978 tog han sin afsked og så frem til et flittigt og arbejdsomt otium på Ellekærgård, som han og hans hustru havde erhvervet i 1965. Her, på sydskråningerne af de fynske alper med vid udsigt over Fåborg og øhavet, var han i sit es, idet han med stille selvironi kunne forene livet som gentleman og lærd. Han var i mange henseender en ægte fynbo, som med stor glæde følte at han var kommet til sit eget.

I efterskriftet til sit værk *Hellenismen* (1939) vol. II side 259 takker Vilhelm Grønbech »hr. cand. mag. Povl Johs. Jensen for hjælp ved kollationen af citaterne,« og føjer til: »jeg er meget glad ved at jeg har kunnet nyde godt af hans sikre viden og kritiske årvågenhed.« Bag disse ord skjuler sig det faktum at Povl Johs. Jensen var en slags filologisk sekretær for Grønbech i en årrække, og selv følte sig i stærk gæld til denne forsker. I den mindetale over Grønbech der siden blev udgivet i *Frie Ord*, under titlen »Filologen Vilh. Grønbech«, tegner Povl Johs. Jensen et fint billede af denne store lærde. Filolog er her taget i betydningen af ordets elsker: »sproget er ikke tankens dragt, men menneskesindets legeme, og i ordene giver menneskene sig til hinanden. Igennem sproget får man ikke noget at vide om et andet menneske, man får et stykke af ham selv«.

På mange måder blev Povl Johs. Jensen elev af Grønbech, men næppe hvad man en overgang kaldte Grønbechianer. Dertil var han for nøgtern og analytisk. Hans pietet over for mesteren træder stærkt frem i denne mindetale, og fortsatte praktisk i udgivelsen af supplementet til *Hellas, Kultur og Religion* (bd. V, 1953) og i udgivelsen af *Philon. Et Fragment* (Studier fra Sprog- og Oldtidsforskning 1949). Dette sidste var begyndelsen til Grønbechs planlagte bd. III af *Hellenismen*, der skulle omhandle »Gudmennesket. Mystikere fra Philon til Plotin.« Værket blev som bekendt aldrig afsluttet, men i 1948 kunne Povl Johs. Jensen dedicere sin bog *Plotin* til Vilh. Grønbech. Bogen er smukt karakteriseret af det bedømmelsesudvalg der i 1948 indstillede Povl Johs. Jensen til professoratet i klassisk filologi: »Skønt den (Plotinbogen) er beregnet for en videre læsekreds – som en introduktion til denne nyplatoniske filosofis store og vanskelige værk og som en almen anlagt redegørelse for hovedlinierne i hans tankeverden – må den betragtes som en selvstændig, videnskabelig indsats. Dr. Povl Johs. Jensens arbejdsmetode – til dels også hans fremstillingsform – er i denne bog stærkt præget af, at han har gået i Vilh.

Grønbechs skole. Han vil, i Grønbechs ånd, søge at »finde det Centrum, hvorfra Ordene henter deres Kraft, for kun derved når man til at fornemme det Liv, han fylder dem med.« Resultaterne af sin indtrængende fordybelse i Plotins tanker og syner giver han i en række kapitler, hvor han med nænsom systematisering og fin komposition samler og belyser Plotin-ord på en sådan måde, at læseren føres til forståelse både af enkelthederne og af den helhed, der sammenbinder dette tilsyneladende så modsigelsesrige værk og som har sin egentlige grund i »Plotins mystiske oplevelser« (Universitetets Årbog 1948-53, side 161). I bogens fremstilling af Plotin indgår vægtige afsnit om den filosofiske tradition han står i og benytter sig af, i sit forsøg på at tolke sin oplevelse af at være en del af universets harmoniske helhed. Ikke mindre interessant er dog skildringen af Gnostikerne, som Plotin kritiserede og bekæmpede. Disse opfattede verden som skueplads for et drama, den uforsonlige kamp mellem godt og ondt, liv og død. Man aner at Povl Johs. Jensen har en hemmelig sympati for de ikke altid lige klarhovedede Gnostikere. Problemet om modsætningen mellem spekulation og eksistens, allegori og myte, ligger foruroligende i baggrunden, som hos Kierkegaard.

Antikkens filosoffer og mystikere, og antikkens religion, var temaer der til stadighed optog Povl Johs. Jensen. Herom vidner en række oversættelser af udvalgte tekster af mystikere som Philon, Valentinus og Valentinianerne, det hermetiske Corpus og Plotins Enneader, i *Verdensreligionernes Hovedværker* (bd. VIII, 1953), samt hans meget værdifulde bidrag til *Illustreret Religionshistorie* (bd. III, 1968). Her skildrer han den gamle græske og romerske religion. I Grønbechs ånd analyseres en række kernebegreber eller kerneord, men der gives også en gennemgang af den antikke kultus i al dens besynderlighed og fremmedartethed. Her er intet forsøg på at reducere religionen til andre fænomener, eller bringe den ind under en altsamlende teori. Dette ville næppe være muligt uden at gøre vold på kilderne, der får lov til at tale deres eget sprog.

Til denne del af forfatterskabet kunne man også regne den lille populære bog *Sokrates* (1969). Populær må her tages med et korn salt. På mindre end 100 sider når forfatteren vidt omkring og citerer i oversættelse eller parafraserer de fleste af kilderne til denne centrale skikkelse. Blandt de ældste kilder, Aristophanes, Platon og Xenophon, fremhæver Povl Johs. Jensen lidt overraskende Aristophanes' karikatur i komedien *Skyerne*. Herved betones det mærkværdige og satyragtige ved Sokrates, som til stadighed unddrager sig en endelig forklaring, på trods af at han var inspirator for næsten alle filosoffer i antikken. Den Sokrates som vi nor-

malt beskæftiger os med er den platoniske, og ved at lægge vægten på den aristophaniske Sokrates fremstår den platoniske i højere grad som Platons eget værk. Også Sokrates er en slags bindeled til Kierkegaard, der jo forsvarede sin disputats *Om Begrebet Ironi med stadigt Hensyn til Socrates* i 1841. Povl Johs. Jensens interesse for Kierkegaard var af gammel dato. Den fremgår allerede af Plotinbogen, og han skrev flere artikler om denne filosof og hans forhold til oldtiden.

Når Povl Johs. Jensen i foredrag og skrift omtalte den klassiske filologi i dette og forrige århundrede, overraskede han ofte sine tilhørere ved at nævne Søren Kierkegaard og Vilhelm Grønbech; den tredje, mindre overraskende, var J. N. Madvig. Med al den respekt han kunne udtrykke for andre klassiske filologer, ikke mindst sine lærere Carsten Høeg og William Norvin, var det dog ikke bare drillelyst at sætte Kierkegaard, Madvig og Grønbech sammen. Fælles for dem var kravet om selvsyn, autopsi, et af Madvigs metodiske grundbegreber: Ikke hvad alle andre sagde, ikke hvad der står i bogen, er ledetråden, men selv at have været der og set. Ellers er forskellen selvfølgelig stor, men afspejler tre sammenhængende perspektiver. Kierkegaard er i stadig samtale med fortiden, især gennem Sokrates, som han ser spadsere i Københavns gader, den nærværende, eksisterende tænker. Grønbech er den der gennem tekstlæsning og nøje semantisk sprogtolkning lader individ og periode genopstå genbelivet for os, så vi går ind i et fremmed univers. I Madvig er begge linjer på en måde forenet.

I 1955-63 udsendtes *Johan Nicolai Madvig, Et Mindeskrift, I-II*. I andet bind, side 1-209 kom Povl Johs. Jensens væsentlige bidrag, »Madvig som Filolog«, den eneste monografi der findes herom. Heldigvis er den også kommet som bog, på fransk i 1983.

Fra Madvigs indledningsforelæsning citeres: »Philologen skal være hjemme i oldtiden, og han skal blive dette ved ikke at være blind i den nyere tid; men han føler den vanskelighed, der ligger heri.« Madvigs særlige situation var at han skulle formidle dette. Denne opgave kunne Povl Johs. Jensen nok se som sin egen, under andre betingelser, i en anden omverden.

Afhandlingen er på en måde, gennem fremstillingen af én filolog, en indledning til klassisk-filologisk metodelære. Det betagende ved »Madvig som Filolog« er at man, dels bag de fremragende analyser af Madvigs arbejde med at grundlægge en moderne latinsk og græsk grammatik, forny tekstkritikken og fundere samfundslæren, dels gennem karakteristikken af Madvigs almene opfattelse af filologiens indhold og metode

(»Encyklopædien«), får et helhedsbillede af filologen ved en korsvej. Det gamle tilhørsforhold til en latinsk-sproget, levende litteratur og videnskab var på Madvigs tid gået i opløsning. Den romantiske genopdagelse af Antikken og andre kulturer som alternative livshelheder var inspirerende, men ikke problemfri. Navnlig opfattelsen af Antikken som ideal var umulig. Og dog skulle nutid og fortid bringes sammen, i skole og på universitet, i et dialektisk samspil, hvis ikke afstumpet kortsigt skulle herske i landet. Filologien stod mellem digt og pedanteri. Povl Johs. Jensen lader igen kilderne tale selv, han præker aldrig. Resultatet er et mesterligt kulturhistorisk og lærdomshistorisk billede, som vækker til tanke og selvprøvelse.

Som professor igennem en lang årrække deltog Povl Johs. Jensen naturligtvis aktivt i universitetets styrelse, i fakultetet, som dekan (1958-1959), og som medlem af konsistorium (1963-68). Ved Carsten Høegs død i 1961 var han fagets eneste professor og dermed eneste fastansatte lærer, og i udbygningsårene i begyndelsen af 60'erne hvilede et tungt ansvar på hans skuldre. Det er hans fortjeneste at Institut for Græsk- og Latinsk Middelalderfilologi, som Carsten Høeg havde lagt grunden til og hvis forstander Povl Johs. Jensen var 1961-72, blev udvidet til at omfatte hele den byzantinske og latinske middelalderfilologi, den sidste med en naturlig vægt på den middelalderlige filosofi. Hans brede berøring med middelalderens kultur ses også af hans medlemskab af bestyrelsen for Odense Universitets Laboratorium for Folkesproglig Middelalderlitteratur 1976-1982. Det var hans opfattelse at det danske sprog skulle benyttes også til at formulere dansk forsknings resultater. Uden et levende dansk videnskabeligt sprog ville vort modersmål dø sultedøden. Dette var baggrunden for at han oftest publicerede på dansk. Derfor lagde han også meget arbejde uden for universitetet, som medlem af bestyrelsen for Det Filologisk-Historiske Samfund (1942-55), af Det danske Sprog- og Litteraturselskab (fra 1953), og af bestyrelsen for Selskabets til Historiske Kilders Oversættelse (fra 1962). Han var sagkyndigt medlem af adskillige kommissioner og bedømmer af talrige disputatser, hvor han var en veloplagt, skarp og kritisk opponert, der med tilsyneladende uskyldige spørgsmål kunne afsløre mangler og mindre heldige formuleringer over for præses.

Medlem af Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab blev han i 1962, af Vetenskaps-societeten i Lund samme år, af Det norske Videnskaps-Akademi i 1965, og af Kungliga Humanistiska Vetenskaps-Samfundet i Uppsala 1968. Disse nordiske forbindelser lagde han selv megen

vægt på, idet han følte et stigende behov for at det nordiske samarbejde blev styrket. Derfor var han også i 1970 medstifter af og siden en aktiv deltager i Platonselskabet, Nordisk Selskab for Antikkens Idétradition.

Som lærer gennemgik Povl Johs. Jensen store dele af den antikke litteratur, oftest i øvelsesform sammen med de studerende. Præcis tekstanalyse, dvs. en kombination af sproglig og litterær forståelse, er kendetegnet for den danske klassisk-filologiske tradition, og Povl Johs. Jensen trådte her i sine forgængeres fodspor. Hans yndlingsforfattere var nok Platon og Plutarch blandt de græske, samt de romerske digtere, især Lucretius og Virgil. Han havde en særlig evne til at lytte til poeternes sprog og fortolke deres tanker uden at poesien blev ødelagt. Mange studerende har af ham lært netop at lytte til litteratur, ikke blot fortolke den. Hans yndlingsperiode var nok Romerriget under Marcus Aurelius, hvor filosofen sad på tronen, men han var naturligvis ikke blind for det romerske samfunds skyggesider, bl. a. dets vold og sociale uretfærdighed, fænomener som han afskyede overalt hvor han traf på dem. Hans undertiden skarpe, men til daglig venlige ironi prægede hans omgang med studerende og kolleger, men han kunne når det gjaldt også blive vred, og den venlige mand havde i virkeligheden et kraftigt temperament, der dog sjældent direkte kom til udtryk. Han mente at når mennesker på sokratisk vis blev gjort opmærksom på det fornuftige (et af hans yndlingsord), burde de da også handle derefter. Derfor fandt han sig aldrig til rette med de militante ungdomsoprørere, hvis dogmatisme lå ham fjernt. Hans eget liv og virke var en fortsættelse af en speciel dansk tradition, at forvalte og videregive fortidens kulturarv i et klart sprog til sin samtid. Derfor var han også en skattet foredragsholder både i lærde og læge forsamlinger. Det var ham givetvis en glæde at en kreds elever bad ham udgive en samling artikler da han fyldte 70 år. Udvalget foretog han selv blandt publicerede artikler og upublicerede foredrag. Gælden til forgængerne vedgås i mindeord over Carsten Høeg og Vilhelm Grønbech. Sprogvidenskabens mester Louis Hjelmslev karakteriseres gennem den smukke tale han holdt ved dennes bisættelse, samt i artiklen om Hjelmslevs sprogteori, oprindelig et radioforedrag. Endvidere finder man artikler om lærdomshistorien og den græske religion, samt en skarp polemik mod nutidens universitetspolitik, »Københavns Universitet i dag (Universitetets afskaffelse som universitet?)«, et foredrag fra Tidehvervs sommermøde 1980.

Da titlen *Cum Grano Salis* blev ham foreslået var han egentlig ganske tilfreds. Povl Johs. Jensen var så meget platoniker at han vidste at den egentlige sandhed er skjult – også for videnskabsmanden – og hans ironi

var også en selvironi, der gjorde at den der kom til at stå ham nær som kollega eller elev, nok kunne være i vildrede med hvad han egentlig mente om dette eller hint, men aldrig med hans egentlige ærinde, aktivt at virke for at samtidens tendens til at afskære de kulturelle rødder ikke fik lov til at kvæle det værdifulde i forbindelsen til fortiden.

I mindeordene over Vilhelm Grønbech citerer han denne: »Når man har mødt Kierkegaard og Grundtvig er der kommet forvirring i tankerne; over for dem går det tilhører som hin græker, der havde overværet mysterierne: han gik bort fuld af undren over sig selv. Han må besinde sig på sol og måne og alle de andre Guds skabninger, og ikke mindst må han besinde sig på sig selv«. Povl Johs. Jensen stod midt i den besindelsesproces som alle humanister må befinde sig i. Han vil, gennem sine værker og i vor erindring, forblive et forbillede, et exemplum.

Bibliografi, ved mag. art. Bo Alkjær, findes i *Cum Grano Salis*, Odense 1981, s. 203-8.